

Wilma Marijnissen en de ziel van de Binckhorst

De Haagse kunstenaar Wilma Marijnissen stierf vorig jaar en liet een groot oeuvre na, dat nu te boek is gesteld. Een lijvige en onmisbare monografie voor wie wil weten wat kunst en landschap met elkaar te maken hebben.

Door Casper Postmaa

Vlak voor haar dood trok de Haagse kunstenaar Wilma Marijnissen (1962-2022) de conclusie dat zij als kunstenaar niet de top had bereikt, maar wel de volle omtrek had belopen. Was dat slechts een metafoor, of het vaststellen van een gemis? De onlangs verschenen monografie over haar werk, simpelweg 'WM' geheten, geeft daar verspreid over 452 pagina's een indrukwekkend antwoord op.

Het is een schokkend boek: een niet zo bekende Haagse kunstenaar die na een carrière van ruim dertig jaar zo'n prachtig en daadkrachtig oeuvre nalaat, waarom is dat niet eerder als iets belangrijks erkend? Vooral Den Haag zou als stad meer moeten doen om haar nalatenschap prominent gestalte te geven. Want hét thema in haar werk was de verbondenheid met de omgeving waarin je je thuis voelt, de 'absolute plek', noemt ze dat. Wilma Marijnissen was ervan overtuigd dat mensen bewust of onbewust altijd daarnaar op zoek zijn.

Als richtpunt in het leven zou dat als een onnavolgbare, heel persoonlijke abstractie kunnen uitvallen, maar bij haar niet. Zelden zie je bij een kunstenaar een collectie die zo aards is en zo letterlijk verbonden is met de omgeving en het landschap als bij haar. Zelfs de wijze waarop ze mediteerde. Sinds 2003 werkte ze één dag in de maand in trappistenklooster De Achelse Kluis, net over de grens tussen Brabant en België, aan het herstel van de 365 meter lange kloostermuur, een project van bijna mythische omvang. Dertien jaar hield zij dat vol, steeds weer een metertje nieuw voegwerk, totdat de laatste broeder uit het klooster was vertrokken en de plek volgens haar zijn ziel was kwijtgeraakt.

De absolute plek

Al lezende merk je hoe de kunstenaar worstelt met de opgave. Net zoals een stedenbouwkundige de omgeving beschouwt als richtlijn voor zijn ontwerp, zo onderzocht zij de plekken waar haar kunstwerken een plaats kregen. In welke vorm dan ook, want haar veelzijdigheid was onbegrensd. Ze schilderde, bedacht installaties, combineerde kunst en dans en gebruikte film als middel om de zoektocht naar de absolute plek te duiden. Geografisch zit er ook een lijn in. Zij ging niet voor niets naar Brabant, want daar komt haar familie vandaan, maar de plek waarmee zij zich het meest verbonden voelde, was zonder twiifel de Binckhorst, waar haar ouders hun garage annex taxibedrijf hadden. Waar de benzinepomp tingelde, het naar olie rook en waar zij en haar moeder vrouwen in een mannenwereld waren. Het industriegebied met zijn weerbarstige schoonheid was de ondergrond waarop zij haar talenten kon ontplooiën. Al kwam zij steeds vaker tot de conclusie dat plekken waar je de wortels van de geschiedenis en je eigen herinnering kunt voelen op het punt stonden te verdwijnen. Ook bij de Binckhorst vreesde zij dat politieke dadendrang het unieke karakter zou verjagen. Stadsocioloog dr. Rob van Engelsdorp Gastelaars zei ooit over Den Haag dat het te weinig rotzooi had. Hij doelde op plekken waar vervallen en leegstaande industriële gebouwen stonden die kunstenaars atelierruimte boden en waar bedrijfjes konden overleven die elders niet getolereerd werden. Het Scheveningse

Het project 'Claustrum' uit 1994. Stalen kooien op betonnen fundamenten gevuld met objecten van herinnering.

Foto: Ruud Visser

Installatie 'Terra Mater' uit 2018. De betonnen elementen zijn later op begraafplaats Sint Barbara geplaatst.

Foto: Harold Mutter

hallengebied was zoiets voordat het toerisme daar de toon zette, maar de Binckhorst bood op veel grotere schaal de vrijheid om werk aan te pakken waarbij de vonken er letterlijk van afspatten. De Binckhorst was geheimzinnig met zijn verscholen autosloperijen, drukkerijtjes (niet voor niets liet Simon Carmiggelt hier in de oorlog enige tijd verzetskrant Het Parool drukken), plaatwerkerijen, woonwagens en ateliers. Wilma Marijnissen bestreed het langzame verdwijnen van die rauwe combinatie van wonen en werken. Zij maakte een reeks documentaires en theatervoorstellingen waarin zij het unieke karakter van mensen, bedrijven en landschap schetste. Zoals bij de productie 'Woeste grond' met als thema 'Liefde voor de autosloop' waarbij slopers als ritmesectie optraden.

Woeste grond

Wilma Marijnissen draaide de films, in feite een omvangrijk meerjarig project, ook voor de bestuurders van de stad. Ongetwijfeld heeft dat indruk gemaakt, maar zij heeft het tij niet kunnen keren. De Binckhorst zoals die twintig jaar geleden nog bestond, zal worden opgeofferd aan het verlangen om de woningnood zo snel en zo effectief mogelijk op te lossen. Ap-

'Je omgeving zit in je DNA, in het diepst van je vezels'

partementen, restaurants en plezierhaventjes in de plaats van autosloperijen, drukkerijen, garages en een verffabriek, wat is daar op tegen?

Veel, vond Wilma Marijnissen, want het verstoort de verhouding die de mens met zijn omgeving heeft. Zij vertelt erover in het boek. 'Ik voel me nauw verbonden met de opvattingen uit de Romantiek, waarin mensen een verlangen hebben zich met het landschap (natuur én cultuurlandschap) te verenigen. Het grote landschap zet de mens op een bescheidener plek in ruimte en tijd. (...) Je omgeving zit in je DNA, in het diepst van je vezels. Als het landschap vroegtijdig verdwijnt, sterven er ook vezels in de lichamen van de mensen in dat landschap. Het landschap en daardoor tevens zijn bewoners wordt de ziel ontnomen. Zonder ziel geen fundering in de samenleving.'

Het komt erop neer dat het landschap de mens moet overleven, dát is de natuurlijke gang van zaken. Dat ritme is nu verstoord, vond Marijnissen, want nu maken mensen mee dat tijdens hun leven het landschap wel twee- of driemaal plaatsmaakt voor iets geheel anders.

Je zou haar werk kunnen opvatten als een oproep om meer te

Wilma Marijnissen. | Foto: Tineke van Veen

doen om het karakter van de Binckhorst te behouden. Haar filosofie komt overeen met recente kritiek van architecten en stedenbouwers die vinden dat Den Haag bouwt met als enige doel het oplossen van problemen waarmee geen recht wordt gedaan aan het bestaande stedelijke landschap. Voordat je gaat bouwen, moet je nagaan wat het DNA van de plek is, zodat de stad die vervolgens ontstaat nog steeds Den Haag is.

Wilma Marijnissen zei hetzelfde, soms met woorden, vaker met kunst. Een ideologisch fundament onder je werk is één ding, maar levert het ook mooie kunst op? Bij haar wel. En dan is het pijnlijk te moeten constateren dat het meeste alleen nog in dit boek is terug te vinden. Indringende plaatjes van voorstellingen, installaties en stoere kunstwerken met beton en staalvlechtwerk, bijna altijd gaan ze een verbinding aan met de omgeving of de natuur. Zoals bij de installatie 'Claustrum' waarin vier stalen kooien op een zwaar betonnen fundament centraal staan. Elke kooi is gevuld met materialen die verwijzen naar haar leven en naar de vier kloosters waar Marijnissen enige tijd verbleef: berkenstammen, dakpannen, wijnflessen en winterpenen die in de stromende regen weer tot leven kwamen. Voor die gelegenheid ontwierp zij ook betonnen rugzakjes die de zwerftocht van de mens symboliseren. Clastrum is eerst op het terrein van de Westergasfabriek in Amsterdam getoond en staat sinds 1999 in Griendtsveen. Haar belangrijkste Haagse werk is te vinden op begraafplaats Sint Barbara waar het kunstwerk 'Terra Mater' een bestemming heeft gekregen als 'monument voor wat niet meer is'. Eigenlijk is dat te weinig voor zo'n mooi en veelzeggend oeuvre; gelukkig is er nu dit mooi vormgegeven boek dat als gids kan dienen door het verloren landschap van haar leven.

'Monografie WM 1991-2022' (452 pagina's). Auteurs: Tjebbe Ypma, Sybren Kuiper, Samir Calixto en Stacz Wilhelm, Annemarie Estor, Cor Gout en Wilma Marijnissen. Vormgeving: Sybren Kuiper en Jan Heijnen. Uitgever: Vereniging Moederland. Prijs: € 57,-. Te bestellen via: www.wilma-marijnissen.nl